

Råmælken er livsvigtig

Af Charlotte Skou

Råmælken indeholder antistoffer mod de vira og bakterier, som findes i koens miljø. Disse antistoffer er livsvigtige for kalven, for at den kan opbygge sit immunforsvar. Antistofferne varierer afhængigt af, hvad koen har været udsat for og de er således altid tilpasset den besætning, koen har opholdt sig i. Kalven har mens den lå i koen optaget næring fra koen og denne antistofholdige næring kan genkendes som sort afføring hos den helt nyfødte kalv. Så snart tarmen er tømt er kalven helt ubeskyttet. Hos den nyfødte kalv er tarmvæggen åben for optagelse af antistoffer, men disse åbninger lukkes ganske hurtigt i løbet af kalvens første levedøgn. Tarmen er mest åben dag 1 og efter nogle dage er tarmvæggen helt lukket, hvorefter kalven ikke mere kan optage antistoffer fra mælken. Det er derfor afgørende, at kalven får råmælk og at den får den hurtigt efter fødsel. Er man uheldig, at kalven bliver født som flaskekalv må man sørge for at skaffe råmælk fra en anden nykælver til de 4-5 første levedøgn. Derefter kan man ligeså godt give den mælkeerstatning. Kalven begynder at opbygge sit eget immunforsvar, men det tager mange måneder. Har den ikke fået råmælk lige efter fødslen er den derfor meget udsat overfor alle sygdomme i dens første halve leveår. Har man en kalv, hvor noget gik galt og den ikke fik den råmælk den skulle have, bør man derfor have i baghovedet, at selv om kalven ser sund og rask ud, så har den måske endnu ikke opbygget et fornuftigt immunforsvar og bør ikke flyttes, udstilles på dyrskue eller andet, hvor den kommer i kontakt med nye omgivelser og udsættes for stress.

Den nyfødte kalv har et medfødt instinkt for at søge patterne og koen stimulerer sutterefleksen ved at slikke den bagi.

Kalven er født med et instinkt for at søge koens pater samt med en sutrefleks, og når tingene går normalt, så vil kalven forsøge at rejse sig kort efter fødslen og selv søge patten. Nogle kalve er lidt hurtigere end andre, men typisk kommer alle kalve på benene inden for 2 timer og begynder at søge. Igen er nogle lidt kvikkere til selv at finde vej end andre. De kalve som virker lidt tunge i det, er typisk kalve, der har haft en lidt hård og/eller langvarig fødsel. Det kan der være mange årsager til, men ofte er 1. kalvskøer lidt længere tid om det og er samtidig knap så erfarne og dygtige til at hjælpe deres kalve. Kalve, der er født med meget høj fødselsvægt, kan også have haft en lidt sværere og dermed udmattende fødsel, som gør at de lige skal have sig et hvil, inden de har kræfter til at forsøge at rejse sig. Endelig er der køer, der har så store pater, at den nyfødte kalv har meget svært ved at gabe over dem eller de er så spændte, at koen ikke vil lade kalven pater.

Uanset hvad der er af forklaringer på, at tingene trækker lidt ud, så er det stadig vigtigt, at kalven får sin råmælk, både for dens overlevelse og dens fremtidige sundhed. Man skal derfor holde meget øje med de nyfødte kalve for at se, om de får den råmælk, de skal have. Nogle køer kan man komme helt hen til selv lige efter kælvning og her er det let at bøje sig ned og tjekke, at patten rent faktisk er helt inde i munden, men kniber det, så må man holde øje med andre tegn. Det kan være overordentligt svært på afstand at se, om kalven har patten inde i munden og får mælk eller om den bare søger rundt og kun sutter på spidsen af patten (så får den ingen mælk). Et godt tegn er, at den står med sine 4 ben godt spredt, som for at få solidt fodfæste, når den nu skal pater. Et andet meget godt tegn er, at den logrer ivrigt med halen højt rejst. Har man set den stå og pater og herefter kan konstatere, at den lægger sig og tager en lur på 4 timer eller derover, så er den nok mæt og har fået mælk. Et dårligt tegn er, at den rejser sig og søger rundt om koen med halve timers mellemrum. Måske ser det ud som om den drikker, men i virkeligheden prøver den bare, opgiver, lægger sig ned, er stadig sulten, rejser sig og forsøger igen. Sådant rytme skal få alarmklokkerne til at ringe. Et andet dårligt tegn er, at den søger rundt om halen og forparten på koen. Her er der ingen pater og ergo har den ikke gjort sig den store opdagelse endnu. Endelig kan man med lidt øvelse se på en kalv om vommen er fyldt ud. En nyfødt kalv er indsunken bag ribbenene, der hvor maven sidder, mens en kalv, der har fået sig et par liter startmælk ser helt anderledes rund ud. Det kræver dog lidt øvelse for at kunne se det med sikkerhed. Pas på med at forveksle hvide spytbobler omkring munden med et mælkeskæg. Et rigtigt mælkeskæg sidder typisk helt oppe i mundvigene og er cremet, mens spytbobler typisk sidder ude på spidsen af munden og er et tegn på, at den næppe har fået mælk. Det, at den virker "frisk" dag 2, må heller ikke tolkes som et tegn på, at den har fået mælk. Det tager flere dage at dø af sult.

Spytbobler – kalven har endnu ikke fået mælk

Kalven får et cremet mælkeskæg i mundvigene, når patten har været helt inde i munden

Det bedste er selvfølgelig, at ko og kalv kan finde ud af det selv og det sker de fleste gange bedst, hvis man ikke forstyrrer dem. Er man i tvivl, om hvorvidt kalven har fået mælk, nytter det dog ikke noget at vælge at holde sig væk. Ifølge EU regler skal man sørge for, at kalven har fået råmælk inden for 8 timer fra fødsel. Med mindre kalven er født kort før solnedgang og det på grund af mørket ikke er muligt at hjælpe, så vil jeg anbefale, at man skrider ind allerede efter 4 timer, hvis man kan se, at der er behov for det. Faktisk giver jeg sjældent så lang snor til mine køer, da jeg synes det er mere effektivt lige at give en lille hånd med, så jeg ikke skal rende og kigge efter om en kalv får mælk i hele og halve dage. En kalv der måske ligger og sover og er ret kedelig at holde øje med. I stedet plejer jeg at holde godt øje med køerne omkring kælvning

og lige efter. Når jeg synes, at kalven har haft sin chance til selv at finde patterne, begynder jeg at hjælpe lidt. Er solen ved at gå ned eller skal jeg afsted, så indrømmer jeg, at denne chance kan være ret lille, men til gengæld får alle mine kalve råmælk ganske kort efter, at de er kommet på benene. Ofte er det nok at holde patten, så de lettere kan få fat om den og når de en gang har været på patten, så kan de som regel altid finde ud af det igen og man behøver derfor ikke holde halvt så meget øje med en kalv, man har set få den første liter mælk eller to.

Jeg har en pose med et "fødselskit" bestående af en badevægt, to øremærketænger, øremærker, en plastskål til at malke ud i, en sutteflaske, en tube kopattesalve og sidst men ikke mindst en skotsk kam. Når jeg skal se til kalven tager jeg altid mit fødselskit med, så det er klar, hvis der skulle blive behov. Der kan nemt gå en måned imellem, at jeg får striglet en ko, men i dagene op til kælvning, sørger jeg altid for at genopfriske det gamle venskab ved at strigle koen lidt ekstra, så vi igen er rigtig gode venner og ikke blot gamle bekendte. Som regel synes køerne det er ekstra behageligt at blive striglet i dagene op til kælvning. Jeg ved ikke om det er hormoner eller fordi de er så tykke, at de ikke selv kan nå selv med hornene. Den gode kontakt i dagene op til kælvning, gør det mange gange lettere at komme til køerne lige efter kælvning.

Nogle af mine køer synes det er ok, at jeg er med til fødslen, mens andre foretrækker at klare fødslen uforstyrret. Fornemmer jeg, at det er en af de sidste, venter jeg med at nærme mig til kalven er helt ude. Grunden til at jeg trænger mig på ret hurtigt efter fødslen er, at kalven fødes uden forbehold for mennesker og hvis koen tillader min tilstedeværelse, er kalven tam fra fødslen. Venter jeg med at nærme mig kalven til den er 8 timer gammel og springer sikkert omkring, så kan det blive helt anderledes svært at hjælpe den, hvis den ikke kan selv. Øremærkerne bliver også mærkbart "sjovere" at sætte i.

Langt de fleste gange kan kalven klare selv at finde mælken, men er der behov for en hjælpende hånd, så er fremgangsmåden at få fat på kalven og placere den på siden af koen, gerne et lille stykke bag patterne, så der er plads til at kalven kan søge fremad i retning mod patterne. Kan jeg få Ole med ud, så bliver han sat til at strigle koen, så hun står stille, men ellers må jeg finde mine 8 arme frem og gøre det hele selv lidt på skift. Når ko og kalv står i position putter jeg en finger ind i munden på kalven for at fremkalde dens sutterefleks. Den kommer altid ret hurtigt og straks trækker jeg fingeren langsomt fremad, således at kalven følger efter min finger i forsøget på at holde på den. Jeg trækker min finger hen til nærmeste pat og skifter så hurtigt jeg kan finger ud med pat. Når man skal lede kalven til patten, så er det afgørende, at man ikke skubber kalven hen til yveret, men lokker den med fingeren. Kalven reagerer på dette tidligere stadie af sit liv efter medfødte reflekser og såvel som den har en medfødt refleks til at søge frem og til at sutte, så har den også en refleks der gør, at tryk avler modtryk. Man opnår derfor let det stik modsatte af, hvad der er hensigten, hvis man prøver at skubbe for hårdt frem. Når kalven har patten i munden begynder jeg at nusse kalven på baglåret for at stimulere sutterefleksen. Det jeg gør er at efterligne koens adfærd. De dygtigste køer kan nærmest dreje en kalv hen til yveret og begynde at slikke den bagi og på den måde få kalven til at koncentrere sig målrettet om området omkring yveret.

Er kalven ikke kvik nok eller er koen for urolig går jeg til trick nr. 2, som er at malke lidt mælk ud. Ned i sutteflasken med det og ind i munden på kalven. Når man giver kalven flaske må man gerne tage fat om den, så den ikke kan flytte sig. Den skal stå op og have hovedet opad, så mælken ikke kommer i den gale hals og igen helst så tæt på koen, at man kan trække flasken hen mod koen. En kalv stritter næsten altid voldsomt imod i starten, men typisk så vender det hele i løbet af ganske få sekunder, når den smager mælken. Så det der kan virke som et totalt håbløst fortagende, vender som regel på et spitsekund til at

kalven sutter ihærdigt på flaskens sut og man slet ikke behøver at gøre noget for at holde den fast. Når flasken er tom, uden at kalven er blevet mæt, har kalven som regel fået så meget smag for de lækre varer, at det pludselig går helt anderledes let med at forstå det med patterne. Her gælder det om at stå tæt ved koen, når kalven er ved at have tømt flasken og så trække flasken hen mod patterne, så man kan skifte sutten ud med en pat. Som regel er de dog meget lettere at lede med en rød sut lige efter de har fået mælk end de er med en finger inden de har smagt mælk første gang.

Er koen rolig og er det let at malke ud, så plejer jeg at malke ½-1 liter. Kalven får 2-3 dl og så prøver jeg om den er klar til patten. Hvis ikke får den lidt mere i flasken, men det meste af mælken bliver som regel altid frosset ned, så jeg altid har frossen råmælk i fryseren. Ind i mellem er der jo en ko, som ikke er helt så samarbejdsvillig og så er det nemt at tømme en portion op fra fryseren. Når mælken skal tøs op er det bedst i mikroovn på lav effekt. Mælken varmes nænsomt op til ca. 40 grader – og ikke over.

Det er yderst sjældent, at jeg binder køerne op. Normalt står de meget mere uroligt, hvis jeg begynder at binde dem op, så det er kun, hvis jeg ikke stoler på koen eller hun med sikkerhed ikke kan købes for en strigle til at stå bare nogenlunde stille. Køerne er altid meget tørstige efter kælving, så en spand med vand og en spand med lidt foder kan også bruges til at købe sig lidt ro, mens man arbejder med kalven. Vand og mad bruger vi næsten altid i forbindelse med øremærkningen og vejningen. Inden man begynder at slæbe spande ud på folden, skal man dog sikre sig at resten af besætningen ikke ser spandene, for så er freden forbi og det bliver kun endnu sværere end uden spande. De øvrige dyr kan være ganske forstyrrende og ofte lokker jeg dem væk lige inden kælving, så der er ro omkring koen. Jeg flytter aldrig koen lige inden kælving for det er vigtigt, at hun er rolig og selv vælger, hvor hun vil være.

Er man uheldig, at kalven ender som flaskekalv, så bør man den første uge give den flaske 4-5 gange om dagen. Den må få alt det den vil drikke og det er som regel 1-1½ liter ad gangen de første dage. Den skal have ca. 5 liter om dagen i de første uger og herefter kan man godt skrue lidt op, hvis den vil tage større mængder. Når kalven er 1-2 uger gammel kan man sætte fodringen ned til 3 gange om dagen og når den begynder at spise græs eller andet foder af betydning, så kan man igen sætte flaskerne ned til 2 gange dagligt. Kalvene begynder som regel at nippe til græsset, når de er 14 dage gamle, men det er først omkring 1 mdr., at det rigtigt bliver til en mængde, der betyder noget ernæringsmæssigt. Når kalvene drikker hos koen er koens ydelse størst omkring 3 mdr. fra kælving, hvorefter den igen begynder at falde. Giver man flaske bør man derfor give de største mængder mælk fra 2-4 mdr. og her begynde at trappe ned. Koen ammer gerne sin kalv til den er 8-10 mdr., men de fleste vil nok opgive at give flaske dagligt i så lang tid. Man bør dog give flaske i minimum 4 mdr. og helst også til den er 6 mdr. for at få en fornuftig størrelse på kalven. Derudover er det en god idé at opstille et kalveskjul til en flaskekalv, så den kan få lidt suppleringsfoder ved siden af.

En kalv der er opflasket som flaskekalv bliver altid meget tam, og det kan ikke undgås, at man knytter sig til den, men inden man beslutter sig for at sælge den som avlsdyr, så bør man lige spørge sig selv, hvorfor var det den blev flaskekalv? Hvis det var fordi koen blev kørt over af en bil, er det ok, men hvis der var nogen som helst arvelige årsager til at det endte, som det gjorde, er det ikke et dyr, som bør indgå i avlen og i særdeleshed ikke en tyrekalv. For selv om vi skal hjælpe, dem der ikke kan selv, så skal vi først og fremmest avle dyr, der kan selv. Køb derfor aldrig en flaskekalv, selvom den er nok så sød og helt tam.

Får kalven ikke sin råmælk inden for 6-8 timer, bliver den hæmmet i sin udvikling af antistoffer og bliver dermed et let offer for sygdomme. Det skal derfor altid være råmælk, der er i de første par flasker, hvis man giver sutteflaske.

Når alt går som det skal, klarer ko og kalv at komme på benene og få den første tår mælk i løbet af et par timer.

(Jeg havde tænkt at denne billedserie kan sættes nederst på en dobbeltside, hvor det passer bedst. Hvis det passer bedre til layoutet kan jeg finde et par billeder mere til serien)